

SOCIALIȘTII BÎRLADENI PARTICIPANȚI ACTIVII LA LUPTA PENTRU CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

de GHEORGHE CLAPA

Starea de ilegalitate a Partidului Social-Democrat a încetat în urma primului război mondial. Secțiunile, organizațiile locale și organele conducătoare s-au refăcut și au început să-și ducă activitatea în condiții mai bune. Schimbarea denumirii în Partidul Socialist din România în 1918 reflectă creșterea conștiinței ideologice a membrilor partidului, o delimitare a partidului de social-democratismul de tipul Internaționalei a II-a. Partidul de atunci al muncitorilor din România a avut drept scop principal înfăptuirea socialismului. Până la sfârșitul anului 1918 se creaseră organizații socialiste și sindicale, cercuri ale tineretului socialist și cercuri de studii speciale în Iași, Galați, Piatra Neamț, Bîrlad, Bacău, Vaslui etc., în care erau încadrați mii de muncitori și intelectuali¹.

Sindicatele, desființate anterior², începuseră să se reorganizeze, cuprinzând un număr mai mare de muncitori. Muncitorii ceferiști din Moldova au trecut la refacerea legală a mișcării lor sindicale încă din timpul războiului. Astfel, lucrătorii din orașul Bîrlad, reorganizați în sindicat, arătau într-un memoriu scris în luna noiembrie că nu au ce mînca și că salariul se achită cu multă zăbavă³. În orașul Bîrlad se alegeau delegați, se constituiau comitete de fabrică și consilii muncitorești, organe permanente proletare menite să reprezinte interesele muncitorimii bîrlădene în fața autorităților și a patronilor, să ajute la organizarea și conducerea acțiunilor politice. Influența organizațiilor politice socialiste și a sindicatelor depășea cadrul strict organizat și se întindea tot mai mult la întreaga masă muncitoare. În acest sens, menționăm înființarea unui club comercial în noiembrie 1918 la Bîrlad, în strada Paloda, deasupra restaurantului Pavăl Pană, care și-a ales un comitet de conducere ce a întocmit un statut, influențat de ideologia Partidului Socialist⁴.

La 9 decembrie 1918, a fost publicat în ziarul „Socialismul” proiectul de program al Partidului Socialist din România, cunoscut sub denumirea *Declarația de principii* adoptată de Comitetul executiv al acestuia, document programatic, care exprima orientarea revoluționară a majorității militanților socialiști. Vechiul program din 1910 a fost estompat, însă în practică membrii partidului și ceilalți muncitori continuau să considere valabilă întreaga tradiție a Partidului Socialist. Curentul de stînga în cadrul Partidului Socialist luase atitudine împotriva curentului centrist (Ilie Moscovici) și dreapta (I. Sion) din cadrul aceluiași partid⁵. În urma acestui fapt, *Declarația de principii* a fost discutată și aprobată cu majoritate de voturi de secțiunile Partidului Socialist din București, Ploiești, Galați, Brăila, Bîrlad, etc.⁶.

¹ Arh. C.C. al P.C.R., fond 28, anul 1918, mapa 61 ; fondul 1, mapele 65, 66 din 1918 ; fondul 28, anul 1919, mapele 210 și 242 ; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România*, 1916—1921, Edit. Politică, București, 1969, p. 186 ; „Social-Democrația”, an. I, nr. 24 din 4 nov. 1918 ; ibidem, 27 mai, 22 iulie, 26 august, 16 și 23 septembrie, 14 și 28 octombrie 1918.

² „Libertatea” din 25 noiembrie 1918.

³ „Tribuna”, nr. 252 din 19 noiembrie 1918.

⁴ „Libertatea” din 11 noiembrie 1918.

⁵ „Socialismul” din 28/10 decembrie 1918.

⁶ Ibidem, din 5 martie 1919.

În ziua cînd „Socialismul” publica în paginile sale *Declarația de principii*, muncitorul tipograf Adrian Budișteanu din Birlad consemna în articolul *Meseriași și „Libertatea”*: „Meseriași uniți și organizați sînt astăzi o putere de care trebuie să se țină seama. Ei pot, de aici înainte, să-și pretindă cu tărie drepturile lor, să protesteze împotriva nedreptăților, ce pînă acum i-au încovoiat sub povara lor și să ridice cu mîndrie capul în fața celor ce pînă acum i-au umilit. Se înmormintează un trecut plin de nedreptăți și pe mormîntul lui nu plîngem, ci ne bucurăm de trezirea la viața politică a clasei ce a fost atît de obijduită pînă acum. *Gazeta „Libertatea”*, primind cu drag pe noii soldați ai luptei pentru democratizarea *vieții politice*, își va deschide coloanele sale pentru nevoile meseriașilor și va combate cu toată energia, nedreptățile ce li se fac”⁷.

Momentul 13 decembrie 1918 ne dă posibilitatea să înțelegem că în perioada de la sfîrșitul războiului și pînă la această dată se constată o creștere rapidă a avîntului revoluționar. 13 decembrie 1918 reprezintă punctul de maximă încordare și participare pentru acest timp. Cu acest prilej, au fost arestați numeroși muncitori și militanți socialiști, în frunte cu I. C. Frimu. Represiunea organizată de guvern a stîrnit indignarea muncitorimii din orașul Birlad și județul Tutova. S-a trecut la stringerea de ajutoare pentru familiile celor uciși, colecționarea și predarea la Comitetul de acțiune din București a unor sume de bani⁸. După 13 decembrie, muncitorimea a cunoscut o anumită derută, înregistrîndu-se un moment de reflux în cadrul avîntului revoluționar, însă pentru scurt timp.

Semnalul bătăliilor de clasă l-au constituit acțiunile de protest ce au avut loc cu prilejul înmormîntării lui I. C. Frimu, decedat în noaptea de 6 spre 7 februarie 1919 în urma bolii contractate în închisoare. Ziarul „Libertatea”, care apărea în orașul Birlad, relatea trista veste, că fruntașul socialist I. C. Frimu a murit de tifos exantematic, într-un spital din București. „Vrednicul tîmplar a fost cel mai aprig luptător și cel mai iscusit conducător al meseriașilor. În numărul viitor — se arăta în anunț — vom reveni, mai ales că el are un trecut ce-l leagă de Birlad”⁹. Adunări de protest, organizate de secțiunea Partidului Socialist, au avut loc și la Birlad. „Fiu de țaran — relatea gazeta birlădeană —, născut în județul Vaslui la 1871, Frimu a învățat meșteșugul și a lucrat tîmplărie în Birlad mai mulți ani de zile. Ducîndu-se în Capitală, s-a devotat cu trup și suflet organizării muncitorilor. Înzestrat cu o inteligență sclipitoare și cu un minunat bun simț, Frimu și-a însușit cunoștințe întinse, citind mult, în tot timpul liber. El a înființat partidul socialist sub înrîurirea d-lor V. G. Morțun, Nădejde, G. Diamandi, Iancu Țăranu și alții”¹⁰.

După eroicele lupte ale muncitorimii din București din 13 decembrie 1918, curentul de stînga se extinde mult în organizațiile locale ale Partidului Socialist, care încep să pună problema transformării acestuia în Partid Comunist. Astfel, în primele luni ale anului 1919, unele secțiuni — cum sînt cele din Brăila, Galați, Birlad — s-au intitulat secțiuni ale Partidului Socialist-Comunist. Secțiunea din Birlad a adoptat la 1 martie 1919 o rezoluție prin care membrii săi se declarau „consecvenți ideilor comunismului”. Ei subliniau că „...nu în programele socialiste oportuniste vom găsi principiile de conducere ale politicii proletare” și proclamau organizația lor „Secțiune a Partidului Comunist”, încheind cu lozincă: „Trăiască comunismul revoluționar”¹¹. La adunarea generală a secțiunii din Birlad, ținută la 3 martie 1919, unul din vorbitori, condamînd teroarea antimuncitorească dezlănțuită de burghezie, declara: „...sîntem două clase fundamentale și să nu întindem mîna dușmanului de clasă să se ridice, ca apoi să ne terorizeze din nou. Programul nostru trebuie să fie conform cerințelor maselor, trebuie să fie programul maximalist, al Partidului Comunist”¹². Îndată ce activitatea legală a organizațiilor din vechea Romînie a redevenit posibilă, grupurile comuniste au început din nou să activeze în cadrul organizațiilor de partid și sindicale. Aripa stîngă a mișcării muncitorești în frunte cu grupurile comuniste s-a ridicat împotriva atitudinii oportuniste a conducerii. Organizațiile din București, Ploiești, Galați, Brăila, Birlad etc.

⁷ „Libertatea” din 9 decembrie 1918.

⁸ Arh. C.C. al P.C.R., fond 96, dosar nr. 19, partea I-a, f. 116—118.

⁹ „Libertatea” din 10 februarie 1919.

¹⁰ „Libertatea” din 17 februarie 1919.

¹¹ Arh. C.C. al P.C.R., dosar 39 000, f. 378.

¹² „Socialismul”, an. IX, nr. 44, din 10 martie 1919.

s-au declarat împotriva noii linii adoptate de conducerea partidului și au cerut revenirea la *Declarația de principii* din decembrie 1918, care adoptase principiul dictaturii proletariatului¹³. În acest sens, la 21 martie 1919, este scrisă o carte poștală adresată ziarului „Socialismul”, în numele organizației locale de partid, prin care secțiunea din Bîrlad a Partidului Socialist își manifesta adeviziunea la *Declarația de principii* din 9 decembrie 1918¹⁴. La 15 aprilie 1919, Ion Cucos trimite o telegramă din partea secțiunii Partidului Socialist din Bîrlad, Comitetului executiv al Partidului Socialist în legătură cu viitorul Congres al partidului.

Ziarul „Libertatea” preciza în legătură cu pregătirea sărbătoririi de 1 Mai 1919: „Partidul Socialist din România ține o întrunire publică în ziua de 21 aprilie st. v. în localul secției din strada Belloescu. Această întâlnire se face în vederea zilei de 1 Mai sărbătoarea muncii”¹⁵. „Organizațiile muncitorești din România — scria revista „Idealul”, editată la Bîrlad — au impus stăpînirii, în anul 1919, recunoașterea zilei de 1 Mai ca sărbătoare legală, dîndu-i-se proletariatului posibilitatea de a se bucura și de această cucerire”¹⁶. La 1 Mai 1919, părăsind lucrul, în ciuda măsurilor severe luate de organele represive, lucrătorii din Bîrlad au ieșit în stradă și „...au demonstrat pentru revendicări economice, pentru libertăți democratice și-au afirmat solidaritatea cu revoluțiile proletare din Rusia și Ungaria”¹⁷. În lunile mai—iunie 1919, ceferiștii bîrlădeni au luat parte la prima grevă de amploare din perioada de după terminarea războiului, concretizată prin sporirea salariilor cu 60%, recunoașterea zilei de lucru de 8 ore, o indemnizație anuală pentru locuințe¹⁸. Între iunie—august 1919 greva de la căile ferate a cuprins și pe cei din orașul Bîrlad, care solicitau revendicări economice și politice.

Muncitorii din Bîrlad, mobilizați de Partidul Socialist, au răspuns chemării Internaționalei Comuniste de a participa la greva politică din 21 iulie 1919, organizată pe plan internațional, în semn de solidaritate cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și Revoluția proletară din Ungaria. Secțiunea de aici a Partidului Socialist a cîștigat experiență în organizarea mișcărilor de masă, în formularea mai adecvată a revendicărilor. De asemenea, a dezvoltat relații cu diferite secțiuni ale partidului, stabilindu-se legături și cu mișcarea din provinciile unite. Militanții revoluționari din orașul Bîrlad acționau pentru trecerea întregii mișcări muncitorești pe pozițiile partidului de tip nou, atitudine care va cunoaște o puternică manifestare la începutul anului 1920.

Datorită activității sale, militantul socialist I. C. Iacomi, membru al secțiunii Partidului Socialist din localitate a fost arestat — consemna în coloanele sale gazeta „Tribuna Tutovei”. Articolul *Arestarea muncitorului Iacomi* menționa: „Cizmarul Iacomi, care face parte din gruparea socialistă, a fost arestat și trimis la Curtea Marțială Galați pe cînd se afla concentrat. Se știe că împotriva socialiștilor, liberalii duc o goană grozavă; acest fruntaș socialist era ținut sub observație de agenții secreți sub motivul că face propagandă socialistă...”¹⁹. De remarcat este faptul că „Tribuna Tutovei” a fost un periodic care servea interesele Ligii Poporului de sub conducerea generalului Averescu. Deci, pînă și periodicul amintit condamnă arestarea militantului socialist bîrlădean.

În luna septembrie 1919 Petre Constantinescu-Iași a fost numit profesor titular la Liceul „Codreanu” din Bîrlad, oraș unde funcționa o organizație de partid puternică. În cadrul secțiunii Partidului Socialist din localitate a desfășurat o vie activitate pînă în anul 1926, cînd a fost transferat la Universitatea din Chișinău. Tot în luna septembrie a aceluiași an, cu ocazia grevelor din Ploiești și Galați, muncitorii din Bîrlad cereau libertate completă în campania electorală, retragerea armatei din fabrici, înlocuirea prefecților reacționari și încheierea păcii cu Rusia Sovietică²⁰.

În continuare menționăm aprecierea Conferinței regionale a organizațiilor socialiste din Moldova, ținută la Iași în zilele de 27—28 septembrie 1919, în cadrul

¹³ Arh. ISISP, A. III, 75; „Socialismul” din 5 și 8 martie 1919.

¹⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fond 28, anul 1919, mapă 280.

¹⁵ „Libertatea” din 21 aprilie 1919.

¹⁶ „Idealul”, an. I, nr. 5, din mai 1923, p. 72.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ „Tribuna Tutovei” din 5/18 mai 1919.

¹⁹ Ibidem, din 28/10 august 1919.

²⁰ Arh. C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 756, f. 440.

căreia a fost luată în discuție intensificarea propagandei și educației socialiste în cadrul secțiunilor Partidului Socialist din România și a organizațiilor sindicale. „Ridicăm protestul nostru — menționau socialiștii în cadrul acestei conferințe — împotriva închiderii de localuri, suprimării dreptului de întrunire, perchezițiunii și confiscărilor, împotriva arestărilor și trimerii lor la curțile marțiale de care au fost lovite organizațiile și tovarășii noștri din Botoșani, Piatra Neamț, Roman, Bîrlad, Bacău, Focșani etc.”²¹. Din partea socialiștilor bîrlădeni au luat cuvîntul Iacomi și Hizic. În octombrie 1919, este lansat un manifest al secțiunii Partidului Socialist și al sindicatelor din Bîrlad, care cheamă la o întrunire împotriva scumpetei și teroarei. De asemenea, secțiunea din orașul Bîrlad a Partidului Socialist a trimis o scrisoare pe adresa Comitetului executiv al Partidului Socialist în legătură cu campania electorală din toamna anului 1919 din județul Tutova²². Cu acest prilej a fost editat un afiș al Partidului Socialist și al sindicatelor muncitorești, secțiunea Bîrlad²³. Într-un manifest al organizațiilor socialiste și sindicale din Bîrlad, editat în luna noiembrie 1919, masele erau chemate la luptă împotriva militarizării întreprinderilor și pentru dreptul la muncă și pîine. Manifestul bîrlădenilor se încheia cu lozincile: „Jos războiul!”, „Vrem demobilizarea generală și grabnică!”, „Trăiască pacea între popoare!”²⁴.

La o adunare socialistă ținută în decembrie 1919 la Bîrlad, la care a participat mult tineret, profesorul Petre Constantinescu-Iași vorbea despre succesele luptei pentru socialism pe plan național și internațional. El a arătat că burghezia și moșierimea se tem de mase și de aceea vor ca revoluția socialistă din Rusia să fie înăbușită²⁵. Odată cu impulsionarea activității secțiunii socialiste bîrlădene, ale cărei ședințe se țineau săptămînal, muncitorii și intelectualii existenți în acest oraș auziau cu mult interes pasionatele conferințe ce le ținea profesorul Petre Constantinescu-Iași²⁶.

În ziua de 8 februarie 1920, în cadrul unei ședințe publice organizată de secțiunea din Bîrlad a Partidului Socialist, vorbitorii au cerut cu insistență înființarea Partidului Comunist și afilierea fără rezerve la Internaționala a III-a, Comunistă²⁷. Sindicatul revoluționar C.F.R. Bîrlad a organizat, în ziua de 29 februarie 1920, o întrunire unde sutele de participanți prezenți au demonstrat pe străzile orașului, purtînd drapele roșii și cîntînd Internaționala. Avîntul revoluționar de luptă din anul 1920 a cuprins, așadar, în aria sa și detașamente de muncitori ferovieri din Bîrlad. Pe lîngă manifestația din februarie, ei au organizat o grevă în luna martie, prin care cereau mărirea salariilor, ridicarea cenzurii, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești.

Paralel cu problemele privind îmbunătățirea structurii organizatorice a mișcării socialiste, se continua cu ardoare dezbaterile problemei transformării Partidului Socialist în Partid Comunist. În cadrul acestui proces general, secțiunea din Bîrlad și-a adus un deosebit aport în cursul anului 1920. Pentru crearea Partidului Comunist și afilierea necondiționată la Internaționala a III-a, Comunistă au votat în perioada martie—iulie 1920 secțiunile și sindicatele din Bacău, Piatra Neamț, Focșani, Bîrlad, Pașcani și alte centre.

Faptul că socialiștii din orașul Bîrlad au fost închiși²⁸, cu ocazia participării la greva generală, nu i-a descurajat, ei și-au reluat cu și mai multă rivnă munca politică în cadrul secției de partid de aici. Cu toate că a fost înfrîntă, revendicările din memorii nefiind satisfăcute, greva generală din octombrie 1920 din orașul Bîrlad a constituit un fapt unic în istoria acestor locuri, deoarece întreaga muncitorime bîrlădeană a părăsit lucrul. Și în orașul Bîrlad, ca dealtfel în întreaga țară, a crescut conștiința revoluționară și experiența de luptă a muncitorilor fapt ce a dus la accelerarea procesului de clarificare politică și ideologică, fiind totodată înfrînte tezele oportuniste, reformiste ale curentului socialist de dreapta. Datorită

²¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 252.

²² Arh. C.C. al P.C.R., fond 28, anul 1919, mapa 285, p. 1—2.

²³ Arh. ISISP, A III 64.

²⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fond 28, anul 1919, mapa 287.

²⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fond 5, anul 1919, dosar 757, f. 575.

²⁶ „Iașul socialist” din 29 decembrie 1919.

²⁷ „Socialismul”, an. XIV, nr. 29 din 14 februarie 1920.

²⁸ „Chemarea” din 28 octombrie 1920, fototeca ISISP, clișeu nr. 17444; Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 5, dosarul nr. 758, f. 200.

amplorii și combativității sale revoluționare, greva generală din octombrie 1920, la care au participat și muncitorii din orașul Birlad²⁹, a constituit unul din cele mai importante momente din istoria luptei de clasă a țării noastre.

Între 30 ianuarie—3 februarie 1921 s-au ținut lucrările Consfătuirii Consiliului General al Partidului Socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor, care au constituit o importantă confruntare ideologică în urma căreia curentul revoluționar, devenit majoritar, a învins. Comitetul executiv al Partidului Socialist din România s-a pronunțat pentru crearea Partidului Comunist și afilierea sa la Internaționala a III-a, Comunistă. Astfel, Comitetul executiv a hotărât convocarea Congresului partidului pentru ziua de 8 mai 1921 la București.

„Socialismul” publică la 17 martie ordinea de zi definitivă a Congresului Partidului Socialist. Profesorului Petre Constantinescu-Iași i-a revenit sarcina de raportor al problemelor *Presă și propagandă* înscrise la punctul 6 de pe ordinea de zi a Congresului. Raportul a fost redactat în condiții vitrege, deoarece Petre Constantinescu-Iași fusese eliberat provizoriu din închisoarea din Birlad în urma grevei foamei și a protestelor de masă. Abia la sfârșitul lunii aprilie 1921 a terminat redactarea raportului, expediindu-l la București pe adresa sediului central al Partidului Socialist din strada Sf. Ionică nr. 12, cu specificația de a fi citit de către Gheorghe Cristescu. Fiind arestat, Parchetul din Birlad l-a trimis pe Petre Constantinescu-Iași în judecata Curții Marțiale din Galați, acesta neputând astfel participa la Congresul din mai 1921. În urma investigațiilor făcute de autorul raportului s-a tras concluzia că nu a ajuns la adresa indicată. În linii mari raportul a arătat poziția partidului de tip nou față de presă și propagandă. Era menționat faptul că presa este unul din mijloacele cele mai utile pentru dezvoltarea și răspîndirea ideologiei unui partid muncitoresc. Raportul făcea o paralelă între împrejurările în care V. I. Lenin a editat „Iskra”, importanța sa în lupta pentru făurirea partidului clasei muncitoare în Rusia și istoria presei muncitorești și socialiste din România. În raport se mai menționa că, după 1 decembrie 1918, tirajul presei revoluționare crescuse, devenind hrana ideologică a proletariatului organizat în partid și sindicate. Despre propagandă se menționa că pentru a o face eficientă se impunea legarea tuturor problemelor teoretice de problemele practice, de realitățile economice, sociale și politice ale țării. Secțiunea Birlad, din lipsă de mijloace și neținînd adunarea generală, nu a putut să trimită delegați³⁰ la Congresul de constituire a Partidului Comunist; și-a manifestat însă adevărată deplină față de istoricele hotărîri adoptate.

În ședința din dimineața zilei de 12 mai 1921, Gheorghe Cristescu a explicat delegaților cauzele absenței profesorului Petre Constantinescu-Iași, schițînd concepția partidului asupra presei și propagandei: „...l-am înlocuit pe Petre Constantinescu-Iași la punctul 6 *Presă și propagandă*, deoarece el n-a putut participa, fiind persecutat de oficialitățile timpului”³¹. Profesorul Petre Constantinescu-Iași a susținut cu tărie ca ziarul „Socialismul” să rămînă organul central de presă al Partidului Socialist-Comunist.

Se poate conchide că în preajma făuririi Partidului Comunist Român oamenii muncii din orașul Birlad, împreună cu întregul proletariat român, și-au intensificat activitatea pentru transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist. Acțiunile revoluționare care au cuprins mișcarea democratică și socialistă din orașul Birlad în perioada avîntului revoluționar, greva generală din octombrie 1920 au scos în evidență necesitatea făuririi partidului revoluționar capabil să conducă și să organizeze proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice.

²⁹ „Libertatea” din 27 februarie 1921.

³⁰ „Socialismul” din 1 mai 1921.

³¹ „Veac nou” din 7 mai 1921, p. 2.

**LES SOCIALISTES DE LA VILLE DE BÎRLAD,
PARTICIPANTS ACTIFS À LA LUTTE POUR LA
CRÉATION DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN**

R é s u m é

Dans la ville de Birlad, comme d'ailleurs dans tout le pays, la conscience révolutionnaire et l'expérience de lutte des ouvriers s'était développée de plus en plus à l'approche du moment de la création du Parti Communiste Roumain. Ce fait a conduit à l'accélération du processus de clarification idéologique et politique, en étant vaincues les thèses opportunistes réformistes du courant socialiste de droite. Les ouvriers de Birlad à côté de tout le prolétariat roumain ont intensifié leur activité en vue de la transformation du Parti Socialiste en Parti Communiste. Les actions révolutionnaires dans lesquelles se sont engagé les ouvriers de Birlad pendant cette époque d'essor révolutionnaire et la grève générale d'octobre 1920, ont fait ressortir la nécessité de la création du parti révolutionnaire, le seul capable de conduire et d'organiser le prolétariat dans la lutte pour remplir sa mission historique. La création du Parti Communiste Roumain au Congrès de mai 1921, a mené à un haut degré d'éclaircissement politique et idéologique auquel ont contribué tous les travailleurs de Birlad — constitués en organisations socialistes et syndicales, cercles de la jeunesse, cercles d'études socialistes etc.